

ŽIVLY V ŽIVOTE BRATISLAVY

Irena Chrapanová, sprievodkyňa a konateľka LIBER s. r. o.

O živelných udalostiach,
ktoré postihli Bratislavu a jej obyvateľov
v minulosti, ako ich mesto prežilo
a aké svedectvá sa nám tu zachovali.

Foto: Irena Chrapanová

ŽIVLY

Zem, vzduch, oheň a voda tvoria náš svet. Len ťažko by sme vedeli žiť bez nich, no občas to nemáme s nimi ľahké. Zem nás doslova živí, na nej sa rodíme a do nej nás pochovávajú. Vzduch nás sprevádza životom od prvého nádychu až po posledný výdych. Oheň nás zohrieva, pomáha nám v tvorivosti, varíme na ňom jedlo. A voda hasí náš smäd, umýva naše telá a zjednodušuje nám cestu. Až by sme čakali, že život bude celkom bezproblémový, no živly, ktoré k nemu potrebujeme, nás vedú aj pekne potrápiť!

ZEMETRASENIA

Bratislava síce neleží na žiadnom tektonickom zlome, no napriek tomu zažila niekoľko zemetrasení. Pri najsilnejšom v roku 1590 sa zrútila klenba Františkánskeho kostola, poškodila radničná veža a zbrojnica pri Michalskej veži. Veľmi silné zemetrasenie sa zopakovalo v roku 1891. To narušilo statiku veže Františkánskeho kostola. O 6 rokov neskôr bola preto zložená a prenesená do Sadu Janka Kráľa, kde slúži ako altánok. Na jej pôvodnom mieste dnes nájdeme vežu neogotickú, voľne kopírujúcu vzhľad tej originálnej. Okrem toho musela byť staticky zabezpečená aj gotická veža Klariského kostola; podopierajú ju dva piliere.

BÚRKY

Kedže je naše mesto zasadené v nížine medzi vrchmi, je pomerne chránené pred vetrom. V súlade s klimatickými zmenami a stavbnou činnosťou človeka sa však aj u nás silný vietor objavuje častejšie. Na dominantnej soche Víťazný vojak na Slavíne je množstvo bodiek po úderoch blesku. Na jednom mieste udrelo

tolko bleskov, že sa tam doslova vypálila diera. Stovky bleskov na oblohe nad mestom ľudia pozorovali aj v roku 1760, keď sa prehnala silná búrka s krupobitím. Jeden blesk pri nej zasiahol vežu Farského kostola sv. Martina, veža zhorela a zrútila sa. Preto má tá súčasná neogotickú podobu.

POČASIE

Extrémne počasie občas zažívali obyvatelia mesta v zime aj v lete. V zime bol nepríjemný nielen vietor, krupobitie, poladovica či bohatá snehová nádielka, ktorá paralyzovala dopravu v januári roku 1987, no aj vysoké mínusové teploty. Keďže pri nich zamrzalo uhlie, boli spojené aj s radosťou detí v podobe 3-týždňových uholných prázdnin v januári roku 1979. Najnižšia nameraná teplota v Bratislave bola však už v roku 1929, mrazivých -36 °C. Najvyššia len nedávno, v roku 2013, tropických 39,4 °C. V lete našich predkov vzhľadom na úrodu a domáce zvieratá trápilo nadmerné sucho. Vysoké teploty počas leta však ohrozujú aj zdravie ľudí. V roku 2017 meteorológovia namerali neveriteľných 62 tropických dní bez zrážok, a preto sa letnou súčasťou centra mesta stali osviežujúce aerosólové brány a pitné fontánky.

OHNE

Teplo a sucho sú však aj hrozbou požiaru. Hlavne v stredoveku, keď sa varilo v takzvaných čiernych kuchyniach. Bola to miestnosť s otvoreným ohniskom, z ktorého veľký komín odvádzal dym. Pri varení tak mohol oheň ľahko zapáliť drevený nábytok a o chvíľu horel celý dom! Takáto čierna kuchyňa sa nám zachovala v nárožnom dome na rohu Ventúrskej a Panskej ulice. V minulosti používali

otvorený oheň aj niektorí remeselníci pri práci. Z bezpečnostných dôvodov im preto boli vyhradené časti mesta, v ktorých čo najmenej ohrozovali ostatných obyvateľov. Tak vznikla v Bratislave (na okraji stredovekého mesta) Zámočnícka ulica. Rovnako Sedlárska ulica nám svojim menom prezrádza, akí remeselníci na nej žili.

POŽIARE

Zo všetkých požiarov v našom meste spomeňme aspoň tri. Ten najstarší a poctivo zaznamenaný v mestskej kronike vznikol v 15. storočí vo východnej časti mesta. Zastavil sa až teste pred Kostolom sv. Martina. Vtedy vyhorela aj kráľovská kúria, stojaca v miestach dnešného Prepoštského paláca a Univerzity Istropolitany. Veľký požiar pamätá mesto z roku 1811, keď nepozornosťou vojakov podpálil oheň strechu hradu a odtiaľ sa rýchlo rozšíril do židovského geta. Požiar porovnateľný rozsahom zachvátil podhradie aj po druhý raz, a to v roku 1913. Vznikol v kuchyni domu na Beblavého ulici, odkiaľ sa veľmi rýchlo rozšíril do celého geta. Zhorelo vtedy až 79 domov!

POVODNE

Oheň vždy ešte môžeme hasiť vodou, ako k tomu v histórii prispievali aj mestské fontány. Tú najstaršiu v Bratislave dal vybudovať kráľ Maximilián II. ako akési ospravedlnenie za požiar, ktorý vznikol roku 1563 počas osláv jeho korunovácie. Vodu, živel v dlani ruky najjemnejší, je však paradoxne zastaviť najťažšie. A keďže má Bratislava svoju rieku, má aj skúsenosti s povodňami. Ako spomienku na tú najtragickjšiu z nich máme v meste niekoľko tabuliek s ryskou a s dátumom 5.2.1850, ktoré pripomínajú výšku hladiny vody, do ktorej až stúpala Dunaj. Príčinou jeho opustenia koryta boli ľadové kryhy, ktoré prehradili tok a studená voda sa vyliala do mesta. Dunaj nás však vystrašil aj v rokoch 2002 a 2013.

MOR

Z hladiska chorôb je oheň najsilnejšou dezinfekciou. Voda, ktorou si umývame ruky a pijeme ju, však môže podobne ako vzduch či zem šíriť epidémie. Tie najzávažnejšie zapríčinil mor, cholera a týfus. V rokoch 1562 – 1563 prvýkrát „kosila v meste čierna smrť“, ako mor prezývali. Počas epidémie v roku 1674 (s opakovaním sa do roku 1681) zomrelo v meste 11-tisíc ľudí a na prelome storočí tu žilo len 9tisíc obyvateľov. V rokoch 1710 – 1711 zachvátila mesto ďalšia veľká morová epidémia, pri ktorej zahynulo 3 860 obyvateľov (na porovnanie v roku 1782 malo mesto 29 223 obyvateľov). Po celej šírke hraníc krajiny bol postavený vojenský kordón a karanténne stanice! Ako vďaka za skončenie poslednej morovej epidémie boli postavené dva morové stĺpy, väčší Najsvätejšej Trojice stojí od roku 1713 na Rybnom námestí a menší Immaculaty z roku 1723 pred Kostolom sv. Štefana na Župnom námestí.

CHOLERA

Obyvatelia napriek vymoženostiam mesta nemali dostatočnú hygienu. Aby sa nenakazili chorobami, začali stavať kaplnky vysvätené sv. Rozálii, sv. Rochusovi a iným svätým, ku ktorým sa obracali s modlitbami a prosbami o ochranu v časoch epidémií. Tak vznikla baroková Kaplnka sv. Rozálie v Lamači, kaplnka vo Františkánskom kostole či Kostol sv. Kozmu a Damiána v Dúbravke. V polovici 19. storočia sa na území dnešného Slovenska rozšírila cholera. Lekári, ktorí sypali pre záchranu ľudí do studní chlóróvej vápno, boli prenasledovaní. Ľudia sa zhromažďovali v kostoloch, kde žiadali o odpustky. A dokonca sme zažili cholerové povstanie! Zomrela tak až 1/3 populácie. Na konci 1. svetovej vojny sa Európou prehnala

Zvýšená hladina Dunaja v Bratislave Foto: Irena Chrapanová

Záplava po vyliatí Dunaja z koryta v Bratislave Foto: Irena Chrapanová

španielska chrípka. Aj na ňu nám zostala v Bratislave spomienka v podobe pomníka so sochou slávnej speváčky Olgy Trebitschovej od sochára Alojza Rigeleho.

ČLOVEK

Z ďalekého pohľadu je Bratislava len malou bodkou na mape sveta a kolkol sa toho tu už udialo! Všetky tie živly, ktoré nám mohli slúžiť k životu v spokojnosti, nás občas podpichovali, trápili, skúšali a niekedy niekoho aj zabili. Netreba preto zabudnúť, že človek nie je pánom tvorstva a aj keď si v jednom okamihu dejín namýšľal, že poručí aj vetru – dažďu, jediný, komu by mal porúčať, je on sám. To, aby sa snažil využiť všetky vedomosti a skúsenosti svojich predkov, aby neškodil sebe ani svojim susedom a aby sa spolu s nimi pokúsil žiť v mieri a v súlade s prírodou, ktorej je človek len súčasťou. ■

RESUME: ELEMENTS IN THE LIFE OF BRATISLAVA The city life depends not only on its inhabitants, but also on natural conditions that are not constant. And so, all the earthquakes, storms, temperature extremes, fires, floods and epidemics that affected Bratislava, affected the face of the city and further life in it.